

СТАНОВИЩЕ

За

Дисертационния труд: „НАЦИОНАЛИЗМЪТ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ – ТЕНДЕНЦИИ В НЕГОВИТЕ ПРОЯВЛЕНИЯ”, автор – Румяна Ат. Попова, за присъждане на НОС – „доктор“, Професионално направление: 3:3 „Политически науки“.

Авторката на настоящата дисертация е избрала за тема на своето изследване, една изключително важна и актуална проблематика. Национализмът е сред най-жилавите феномени, намерили поле за изява в европейския политически процес в ново и най-ново време. Става дума за този начин на мислене и практическо действие, който съдейства в решаваща степен за превръщането на Европа в индустриален и политически лидер на света. В същото време – именно това е мисленето, което със своите производни провокира най-многобройните, най-мощните и най-разрушителни конфликти и кризи в историята на Стария континент.

Освен всичко друго явлението демонстрира способност да се реализира на приливи и отливи. То се обогатява идейно и видово и се адаптира към всевъзможни обективни ситуации, които провокират необходимостта от неговото съществуване. Пред вид на всичко това настоящият научен труд иде да разработи и осигури нови обеми, от важен информационен ресурс, с безспорно значение за съвременната политическа практика. Защото около явлението „национализъм“ се наблюдава още един безспорен политически феномен: тези, които го изповядват, абсолютизират видимо само неговите позитиви, свързани с обществения прогрес. А онези, които се проявяват като най-заклетите му опоненти – акцентират предимно върху противоположното – негативите и деструкцията.

Казано по друг начин – в реалния политически дискурс липсва една уравновесена, „достатъчно симетрична“ мисловна конструкция, която да запазва полезното и да предпазва от вредите, които абсолютизираното мислене върху темата „национализъм“, действително може да нанесе.

Авторката на рецензираната дисертация се е справила много добре с предизвикателството: тя разумно е застанала „по средата“ между посочените два мисловни полюса. Така тя внася необходимия академичен баланс, в разбирането и обяснението на това сложно и важно политическо явление. Защото през последния четвърт век, то отбелязва

трайна тенденция за разрастване, на нов етап от цялостната си еволюция. Със реални възможности да предизвиква нови, непредвидими последици за европейските народи.

Основните обстоятелства, които са подпомогнали авторката, за успешното разрешаване на избрания научен ангажимент, са няколко:

Първо, правилен академичен подход към същността на темата. Избраната структура на дисертационния труд позволява, национализма да се проследи в цялост – от зараждането на явлението, до наши дни. То е „разрязано“ и по хоризонтала, и по вертикала на своето битие. Така става възможно национализмът да се види в развитие, от всичките му страни. Като се маркират и неговите позитиви, и несъмнените негативи. Тук научният ръководител е бил много полезен на авторката, подсказвайки този наистина „комплексен“ подход, за цялостно обхващане на темата.

Второ, целите в един научен проект се постигат, когато ясно се дефинират обектът, предметът и задачите на съответното изследване. Тук и този проблем е решен на високо професионално равнище. Формулирани са сериозни научни ангажименти за изясняване, които като частно научни въпроси, съставляват гръбначната структура на проучвания политически продукт.

Трето, авторката е положила сериозни усилия, да се запознае със съществуващата научна литература. Това обстоятелство ѝ осигурява широка библиографска осведоменост при собствените интерпретации на изследваната научна проблематика. Колежката Попова познава добре световния научен дебат, около явлението нация и национализъм. Като резултат тя е в състояние да види всички измерения на явлението, но в същото време и да формулира свои, самостоятелни дефиниции и изводи.

Четвъртото обстоятелство, което е било важно за успешното разработване на настоящата дисертация е огромната събирателска работа, която авторката е извършила. Така тя си е осигурила нова, емпирична фактология, за самостоятелното проучване на частно научните въпроси на темата. Колежката Попова е проучило много добре платформите, специфичното в практическите изяви /и дори детайлите/, на онова, което характеризира конкретиката на всички съвременни националистически партии и движения. От Северния полюс до Средиземноморието и от Източна Европа до Атлантика. Това обстоятелство е особено важно да се подчертае, защото дисертация без използването на новооткрит, емпиричен материал е обикновен преразказ на чужди мнения. И там трудно се прави реален научен принос. Докато тук, е налице

собствен, автономен изследователски процес, благодарение наличието на богатото информационно градиво, създадено от авторката.

Основните приноси на рецензираната дисертация аз откривам в следните направления:

- Въпреки наличието на „истинска планина“ от дефиниции свързани с понятията „нация“ и „национализъм“, авторката на рецензираната дисертация се е абстрахирила от вече казаното. И тук тя ни предлага определения, които са интересни, защото удовлетворяват научната представа за новост, истинност и убедителност на тезата.

- Много сериозен принос е умението на колегата Попова да „удържи“ балансиращата си позиция, при изясняване както на миналото, така също и на съвременните проекции на явлението „национализъм“. Аз не открих признаци тя да се е поддала на еуфорията, която е характерна за неговите адепти. Като в същото време не виждам израз и на мизантропията на онези, които го ненавиждат. Тази умереност и балансираност в анализа се чувства в целия текст на дисертацията. Без изказът да се е превърнал в някакво „компромисно“, изложение, което цели „да не обиди никого“! Поради това смятам, че ако работата утре се публикува като монография, /което убедено предлагам/, трудът в този си вид може да въздейства вразумяващо. Когато го четат и самите националисти, и наивните и безотговорни глобалисти.

- Сериозен научен принос на авторката е умело представената мащабност на националистическата политическа панорама. Читателят може тук да се осведоми за всичко онова, което характеризира съвременното състояние на националистическите сили в Европа. С това работата позволява „реал политиците“, които са на власт - на свой ред, също да осъзнаят, както ползите от националистическата критика, по отношение на реализираните правителствени и общоевропейските политики. Така също и да избягват слабости от тяхна страна, създаващи предпоставките за ескалацията на нежелателните националистически крайности – днес и в перспектива.

- Ценен за практическата работа на политическата интелигенция е и „многоизмерния“ разрез, който авторката е направила на национализма: наднационалното, националното и регионалното му нива на изяви. С цялата пъстрота на техните специфики. Така се разкриват конкретните мащаби, сферата на приложение и взаимовръзките между тези реални равнища, върху които се проявява национализма. Защото съвременният национализъм наистина се занимава с всичко: и с местните проблеми, и с вътрешно обществените неудачи, и с общо-европейските дефекти, наблюдаващи се в политиките на ЕС и т.н. При това той, как-

то подпомага мисленето, за преодоляването на реални дефекти, в същото време може и да дестабилизира консенсусната политическа ситуация, която е необходима за развитието на ЕС.

- Текстът на дисертацията е написан от подчертано академични и изследователски позиции. Колегата Попова не се е поддала на евтиния, публицистичен изказ, който прави текстовете по-„консумативни“, но не така сериозни и убедителни. В същото време изложението ѝ е леко за четене. Изнесената огромна фактология се възприема лесно и нейната истинска същност се разбира добре. Дисертацията е оформена съгласно изискванията на академичната традиция и стилистика. Работата е обсъдена, при спазване изискванията на закона. Авторефератът е достатъчно представителен, а формулираните научни приноси от авторката са приемливи и аз ги подкрепям. Налице са и достатъчно количество научни публикации по темата, в наши и чужди издания. Те дават основание работата да се допусне и до последната фаза на представяне – официалната защита.

Тъй като национализмът и патриотизмът, са изследователски полета, които ме занимават отдавна, в дух на колегиална дискусия, ще си позволя някои разсъждения по три от частните въпроси, по които авторката пише в своята работа. По време на защитата ще ми бъде интересно, становището и на дисертантката, върху казаното по-долу:

Първо, дали трябва балканските проявления на национализма да ги поставяме в „един общ кюп“. А след това и да ги държим еднакво „отговорни“, за превръщането на региона - от Дунав до Бяло море - в „барутен погреб“ на Европа“? Като се има предвид следното: Най-напред фактът, че Сърбия възниква 70 години преди освобождението на България и се превръща в „галеното дете“ на Виена и Петербург, заради анти-османските им интереси. Поощрен от подкрепата на двете велики сили, през 1844 г. И. Гарашанин, разработва известното „Начертание“. В него се прокламира доктрината за създаването на Велика Сърбия, като се претендира за население и територии до р. Искър и цяла Македония. А през 60-те години на XIX век, сръбските националисти около Милош Милоевич дори твърдяха, че българи можело да се открият „някъде на изток от Търново до към Черно море“!?

Гърция излиза на балканската политическа сцена през 20-те години на XIX век, но управляващите в Атина веднага пристъпват към реализацията на „Мегали идеята“ със същите агресивни претенции, към съседите – в частност и българите. В същото това време нашите водачи - Раковски, Каравелов, Левски, Славейков само отбиват чуждите претенции към българското историческо наследство. Без да аспирират за

чужди земи и народ. Дори през Балканската война, докато България изпълнява стриктно съюзническите си задължения и разгромява Османската империя на Тракийския военен театър, Сърбия и Гърция окупираха и си поделиха Македония!?

Следователно не трябва ли да говорим, че в българския случай е налице един различен – да го наречем „самозащитен“, обективно необходим и неизбежен, но много по-толерантен и народо-полезен национализъм. Както за българите, така също и за останалите балкански народи. В сравнение с агресивния национализъм на съседите? Нали Васил Левски пишеше и говореше, че в свободно българско – тоест, в Мизия, Тракия и Македония, всички ще живеят като равни братя. Независимо дали става дума за българи, турци, евреи или за други национални малцинства. При едно единствено условие: всички да спазват българските закони! Мисля че съвременните национални интереси на България изискват да внесем подобно разграничение и яснота по тази тематика.

Второ, дали фашизмът и национал-социализмът от 20-те и 30-те години на ХХ в. са преки продължения и най-вече непосредствени „рождби“ или проявления на градивния и съзидателен, европейски национализъм от ХІХ век? По мое мнение, от края на ХІХ век, европейската буржоазия постепенно загуби своята дотогавашна революционно-преобразуваща роля в обществата на Стария континент. Тя се превърна в икономически и политически господар в границите на така наречените „Велики сили“. **И тогава старият национализъм се изчерпи. Той просто отпадна от дневния ред на правителствата в Париж, Лондон, Берлин, Петербург и Рим.** Светът навлезе в епохата на империалистическата надпревара за световно господство. За целта започна създаването на колониалните империи и подялбата на пазарите. А за тяхната защита стартира изграждането и на колосалните военно-политически блокове, които се стремяха вече към налагане волята на една група държави над друга и постигането на „световно господство“. **Тогава в основата на тяхната политика залегна един новороден феномен. Това е агресивният и разрушителен ш о в и н и з ъ м!** Той е нов политически продукт, който наследи градивния национализъм на ХІХ-то столетие. При него вече е налице яростен стремеж за поставяне на своето – на националното, над всички останали.

А понеже Първата световна война не реши проблемите, поради които се създадоха Антантата и Тройния съюз, фашизмът и национал-социализмът, се заеха през 20-те и 30-те години, да доразрешават, същите проблеми от позициите на шовинизма. Но вече и плюс расизма, и

дори геноцида. А това, че Хитлер плагиатски прилепва към фирмата си думите „национален“ и „социализъм“ е само политическа бутафория. Чрез нея се прикрива същността на новия феномен: брутално агресивния и неудържим шовинизъм. Това е новият политически продукт, роден през епохата на империализма, който измести, изтласка, в някаква степен и „погребва“ градивния, съзидателен национализъм от европейската политика, между двете световни войни. Защо смятам така? Защото ако отъждествим напълно национализма и с фашизма, в исторически план, то тогава не бихме могли да признаваме на явлениято „национализъм“ каквито и да било градивни позитиви в нашето време.

Трето, съвременните проявления на националистическо мислене в България дали са единен феномен? Като се има предвид, че „Атака“ примерно, минава за русофилска политическа формация. НФСБ е открито русофобска структура. ВМРО е историческа партия, с центристски изяви. При наличието на тази видима специфика при тях, тогава кое е обединителното ядро в мисленето на българския национализъм днес? И по какво той се различава от крайните проявления на явлениято, подвизаващо се на европейската сцена? Дали българските националисти са „евро-скептици“ или са само „евро-критици“?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Преценявана цялостно рецензираната дисертация е един безспорен успех за авторката. Въпросите, които формулирах, в края на изложението си, имат за цел единствено да задълбочим размислите си по занимаващия ни политически феномен. Защото по всичко изглежда, че той се налага като трайна и необратима тенденция на нашето съвремие. Дисертацията притежава всички изисквани от закона качества за присъждането на научната степен „доктор“.

Предвид на всичко казано дотук, без колебание предлагам на уважаемите членове на Научното жури, „**ДА ПРИСЪДИ**“ на колежката Румяна Ат. Попова образователната и научна степен „Доктор“, по Професионалното направление 3.3. „Политически науки“. Постиженията, реализирани в рамките на нейния труд й дават основание, тя да получи това академично признание. Лично аз ще гласувам с „ДА“.

София, 15 юни 2017г.

Автор на становището:

/Проф. д. ист.н. Трендафил Митев/

